

Kuyper - Kerkreformatie.

Ter inleiding.

In dit nummer van „De Reformatie”, dat bij het eeuwjaar van Kuypers geboorte diens levenswerk herdenken wil, behoort ook een bijdrage over hem als kerkreformatie te worden opgenomen. Niet slechts, omdat bij afwezigheid hiervan aan de volledigheid iets ontbreekt zou; maar veel meer omdat dan het allervoornaamste gemist zou worden. De kerk heeft in Kuypers denken en strijden en bidden een veel te groote plaats ingenomen, hij kende haar een veel te centrale positie toe, dan dat wat hij voor haar deed slechts als aanhangsel van zijn levensarbeid beschouwd, laat staan geheel verzwegen mag worden. Voor hem was het vraagstuk van de kerk in den grond geen ander dan het vraagstuk van het Christendom.¹⁾ En „voor wat Christelijk in hoogen zin zal zijn, kan het uitgangspunt nooit anders dan in den Christus liggen, en moet dus ook het brandpunt steeds in Zijn gezuiverde Kerk gezocht... Zonder die „vaste basis van operatie”, die alleen uw Kerk u biedt, baat alle geïsoleerde Calvinistische actie niets. Eerst waar die basis vast ligt, kan het leven, kan het licht zich in alle richtingen spreiden”.²⁾ Zóó de kerk, zóó de natie. Zij is het hart, dat over den welstand van het gansche volkslichaam beslist.

Ontwakend kerkelijk besef.

Naar Kuypers eigen Confidentie werd door zeer bijzondere leidingen Gods zijn oog voor de totaal eenige beteekenis der kerk geopend en liefde tot haar in zijn hart gewekt.

Van huis uit bezat hij deze liefde niet. „In mijn jongelingsjaren wekte de Kerk eer mijn afkeer dan mijn genegenheid. Door kerkelijke opvoeding van nabij met het Kerkelijk leven bekend, gevoelde ik mij, vooral door den vorm waarin zich dit te Leiden voordeed, eer afgestooten dan aangetrokken... De kerk was er geen kerk. De geest heerschte er niet, en mijn hart kon geen sympathie gevoelen nòch voor een kerk, die zoo grovelijk haar eigen eer met voeten trad, nòch voor een godsdienst, die door zulk een kerk werd vertegenwoordigd”. Hij stelde dan ook het afleggen zijner geloofsbelijdenis tot vlak voor het proponentsexamen uit. Niet, dat hij ooit tot positivisme of ongodisterij verviel, „maar van den ouden schat behield ik niets”.³⁾

Doch diezelfde God, die in vroeger tijden altoos de vorming en roeping van den persoon van den kerkreformatie aan het werk der reformatie vooraf liet gaan, bereidde ook eerst Kuypers als instrument, eene der reformatische arbeid, waartoe Hij dezen knecht bestemd had, aanvangen kon.

Vooreerst werd Kuypers aan het einde van 1858 door zijn leermeester, Prof. de Vries, opgewekt om mee te dingen in de oplossing van een prijsvraag, die door de Groningsche theologische faculteit was uitgeschreven, en waarin de gevoelens van Calvijn en à Lasco aangaande de kerk met elkaar vergeleken moesten worden. Hierdoor ging Kuypers zich voor het eerst met het kerkelijke vraagstuk meer bewust bezig houden.

Dit kreeg voor hem bovendien een hooger wijding door het feit, dat hij, na alle bibliotheken van Europa vergeefs afgezocht te hebben, bij den vader van zijn leermeester de werken van à Lasco vond, van welker bezit deze zich niet bewust was, en die Kuypers tot oplossing van zijn prijsvraag beslist noodig had. Hierbij vernieuwde hij voor het eerst het lang gestaakte gebed. Dit was Gods vinger. „Of oordeel zelf! Gij hebt ter doelbereiking een instrument van noode. Slechts op één plaats ter wereld schuilt het. Maar niemand, zelfs niet de eigenaar, weet, dat het er is... En God brengt u, als tegen uw wil, ter plaatse waar het ontdekt moest worden. Straks is het in uw hand. Zoo dit geen voorzienig bestel mag heeten, wat is het dan? En begrijpt ge dan niet, hoe een jaar onder zulke indrukken, uitsluitend aan bestudeering van het „Kerkelijk Vraagstuk” besteed, voor goed een plooi aan mijn geest moest geven, die bleef, ook, toen de Groninger prijsvraag lang vergeten was”.⁴⁾

Ten tweede oefende een sterken invloed de lezing van den Engelschen roman: De erfgenaam van Redclyffe, door Miss Yonge. Dit bracht Kuypers op de knieën: „eer ik het wist, lag ik zelf voor mijn stoel en waren mijn handen gevouwen”. En vooral als hij leest, hoe een der hoofdpersonen begraven wordt onder de welluidende klanken van de liturgie der Engelsche kerk: „his Motherchurch — the mother who had guided each of his steps in his orphaned life” — heeft de kerk voor goed Kuypers hart veroverd. „Daar stond ik voor. Zulk een kerk zag ik nooit en kende ik niet. O, zulk een kerk te bezitten, „een Moeder, die van der jeugd af onze schreden leidt!” het werd mijn heimwee, het werd de dorst mijns levens. Dat had mij ontbroken. Dat moest middel ter redding zijn, en... mijn ideaal voor het kerkelijk leven

was mij in dat vluchtig woord geopenbaard... Toen was voor altijd die voorliefde voor den vasten vorm, die hooge prijsstelling op het Sacrament, die waardeering der Liturgie in mij geworteld, die mij nog altijd dorsten doet met al de dorst mijner ziele naar een geheiligden Kerkstaat, waarin mijn hart en dat der mijnen van alle twistgewoel verre, de stille verkwikking des vredes in het vaste en eeuwige eener beslissende leiding genieten kan”.⁵⁾

Eindelijk moet hier genoemd Kuypers verblijf als predikant in zijn eerste gemeente Boesd. De gesprekken met zijn eenvoudige gemeentelieden en vooral met de vrome Pietje Baltus, noopten hem, nader studie van Calvijn te maken. En hierbij bleek hem, „dat die in hun hoek verscholen arbeiders het mij in hun plat-Betuwsch gezegd hadden, juist zóó als Calvijn het mij in zijn keurig Latijn te lezen gaf. Calvijn zat, hoe misvormd ook nog, in die eenvoudige landlieden, die zijn naam nauwelijks van hooren zeggen hadden, en Calvijn had zóó geleerd, dat men hem, nog eeuwen na zijn dood, in een vreemd land, in een vergeten dorpske, in een met pannenvoer bevoerd vertrek, met een gewoon arbeidersbrein begreep”. Hiervoor zag Kuypers maar één oplossing: „Calvijn had een kerk gesticht, en door dien vasten kerkvorm zegen en vrede in de ontvankelijke gemeenten weten te spreiden, onder alle naties van Europa en over zee, in stad en vlek, tot bij den arme en den man die niets was”.⁶⁾

Langs deze wegen werden het gebrek aan vasten kerkvorm het „Carthago delenda”, en een kerk die ons aller moeder is, het doel zijns levens. Zijn heele ziel kwam er tegenop, wanneer men zeide dat men het in 't geloof wel met hem eens was, maar op het punt der kerk met hem verschilde. „Ik kan, ik mag dit niet toestemmen. Het stuk der Kerk is mij wel ter deeg een geloofskwestie, en mits de opening des harten ver genoeg ga, neem ik aan, bij menigeen reeds in de eerste geloofsaspiratiën de afwijking aan te wijzen, die tot uiteenlopend inzicht in de „locus de Ecclesia” leidt”.⁷⁾

Kerkelijk bewustzijn.

Het kerkelijk besef, dat op de boven-omschreven wijze in Kuypers was gewekt, is bij hem ook spoedig tot kerkelijk bewustzijn verdiept. Hij kon er zich rekenschap van geven, waarom zijn voorliefde voor het kerkelijk vraagstuk gewettigd was.

Ten eerste kunnen wij op het gebied van zedelijke en godsdienstige waarheid niet zonder gezag leven. En waar Christus zelf hierin voorzien heeft, door aan Zijn gemeente de sleutel-macht toe te betrouwen, daar vroeg Kuypers in naam des Heeren „herstelling van de door Hem gewilde, door Hem voor ons noodig gekeurde macht. Ik wensch het gezag van den Heiligen Geest, en eisch daarom herstelling van het wettige orgaan, waardoor, binnen de door de Schrift gestelde grenzen, mijn leven bewaakt, mijn zonden gestraft, mijn afdwalingen ook op het terrein der waarheid kunnen verbeterd worden”.⁸⁾

Voorts achtte Kuypers de oplossing van het kerkelijk vraagstuk noodig om het verband tusschen wezen en vorm terug te vinden. Alle onderschatting van de sacramenten, alle weerzin tegen een vasten leervorm in dogma en catechismus en belijdenis, alle ongevoeligheid voor een behoorlijk uitgewerkte liturgie, kunnen slechts overwonnen worden door het kerkelijk instituut, of, wat Kuypers toen nog de „uiterlijke kerk” noemde, in eere te brengen en den kerkvorm te herstellen. En hierbij ging hij in deze eerste periode terug op de vleeschwording des Woords, die hij met de later door hem verworpen⁹⁾ onjuiste uitdrukking van de menschwording Gods aanduidde. Voor hem was — blijkens den titel van de preek, waarmee hij 10 Nov. 1867 in de Domkerk te Utrecht intrade hield — „de menschwording Gods het levensbeginsel der kerk”. God heeft zich immers altijd bekend gemaakt in het zichtbare. „De Heilige openbaart zich in den vorm van het woord, in den vorm van het symbool, in den vorm van teekenen, in den vorm van feiten, in den vorm van Theophaniën, in den vorm van Engelen en personen, en in de volheid der dagen heet het: „Wat wij gezien, gehoord, getast hebben van het Woord des levens, dat verkondigen we u!” Uit dien hoofde erlangt ook de openbaring van het nieuwe leven onder de menschen aanstonds een vasten welbegrensden vorm. Er ontstaat een Gemeente! En (in) die Gemeente zijn Apostelen, zijn ambten, zijn ceremoniën, zijn usantiën, is een rechtspraak, ontstaat een belijdenis, en voortgaande ontwikkelt zich datzelfde leven in den vorm van een Kerk met haar Sacramenten, haar Ambten, haar Verordeningen, haar Liturgie, altijd naar den eisch, dat de menschwording van den Zone Gods haar levensbeginsel blijve”.¹⁰⁾ „Een uitwendige kerk als voortzetting van Christus' historische verschijning is dus voor

de Christenheid alle eeuwen door volstrekte behoefte”.¹¹⁾ „Christus is haar albezielende geest, en zij Christus' lichaam. De liefde die in haar werkt is een innerlijke beweging van Christus' ontferming. Haar denken is een ingaan van den Heiligen Geest in de diepten Gods om die te onderzoeken. Haar gebed is een bidden van den Heiligen Geest in het hart harer leden. Haar spreken is een vertolken van wat de Heilige Geest haar op de lippen legt. Het licht dat van haar uitstraalt is een doorschijnsel van het goddelijk licht, want God Zelf is het licht dat in haar schijnt”.¹²⁾

De herstelling van de kerk achtte Kuypers vervolgens noodzakelijk tot bezwering van het dreigende individualisme. „Nu spreekt ieder, uit zich ieder, — alleen de Gemeente komt nooit aan het woord. Zij mist het orgaan om zich te uiten. Van solidaire levensopenbaring is geen sprake meer. Zelfs bij den Doop en bij het Heilig Avondmaal is het de individualiteit van den prediker, niet de gemeente van Christus, die in het gesproken woord haar karakter legt. Kan dit, mag dit zoo blijven?” En indien dit niet mag, dan is er geen Openbaring uit den hemel noodig om deze eenvoudige gedachtenreeks onweerlegbaar te maken: „dat de eenheid der geloovigen zich in het Gemeentelieven, dat de Gemeente van Christus zich in een Kerk, dat die kerk zich in haar gemeenschapsvormen uit, en dat opbouw van onzer Kerk, zij het ook in nieuwen stijl, mits naar vaste lijnen, eisch is van die hoogere aspiratie des geestes die ons tot waardeering van het solidaire leven tegen de uitspattingen van het individualisme roept”.¹³⁾

Eindelijk zal de herstelde kerk het huiselijke en nationale leven ten goede komen. „Vooral nu het leven buiten den Christus al machtiger georganiseerd, zoo indrukwekkend en verleidend in den Staat en in bijzondere vereenigingen optreedt is er dubbel behoefte aan een tegenwicht van de zijde der Christelijke kerk”. „Geeft zij even lapidair den Christelijken geest te aanschouwen, gelijk de sociale wetten den humanitair geest uitdrukken, dan, maar ook dan alleen, moogt ge goede hope voeden, dat bij de keuze tusschen beider invloed, en huisgezin, en volksleven, aan de Christelijke type den voorkeur geven en daardoor het geheiligd kader bewaren zal, dat u tot welslagen bij den arbeid uwer prediking van noode is”.¹⁴⁾

Kerkidealen.

Bij zulk een helder kerkelijk bewustzijn had Kuypers natuurlijk ook zijn kerkidealen. In niet minder dan zeven punten somt hij in 1873 al op, hoe de kerk, die hij zoekt, georganiseerd moet zijn.

a. De kerk zij gereformeerd: „Aan den naam „Gereformeerd” hecht ik, en om niets geef ik dien prijs”.

Daarin ligt allereerst een protest tegen het ongezonde partijwezen. „De eenheid is verbroken. Slechts personen vindt men, die om hun naam en devies fracties en facties groepeeren, wier bloei en ondergang met de opkomst en emeritering dezer sterke geesten gelijken tred houdt”.¹⁵⁾ „Daartegen nu ken ik maar één redmiddel: Noem u naar niemand, boeieer niet met één enkele fractie, en steek zelf zonder de minste pretentie de oude wettige, nog nooit afgeschafte historische kokarde op, met haar sterksprekende veelzeggende kleuren! Wees wat gij zijt, zijt naar Afkomst, Doop en Belijdenis. Wees Gereformeerd, breng het oude wapenschild uwer geestelijke familie weer in eere. Getroost het u in de kerk geen ander stempel te dragen dan die kerk zelve van rechtswege afdrukt op ieders lastbrief. Laat af van iets bijzonders, iets op uzelf, iets in onderscheiding van uw kerk te willen zijn, — en ge zult wel geen school vormen, die zich naar u noemt,.... uw individualiteit zal wel terugtreden voor de macht der historie, ge zult soms luisteren moeten naar de gemeente en haar niet altijd tot luisteren naar uw stem kunnen nopen, maar ge zult.... het alles vergoedend oordeel genieten van uw arbeid een vast bestand in den bouw der historie zien verkrijgen, en bij uw wegvallen geen doodsklok over uw eigen school te luiden hebben, maar rustig, als waart ge er nooit geweest, den Gereformeerden Genius later doorwerken, zoo na uw verscheiden als voorheen!”¹⁶⁾

Met den naam Gereformeerd wordt voorts de geheele prachtige erfenis onzer vaders ons ten goede weer overgeboekt. „Denk dat verleden weg en we maken met ons klein hoopje tegenover den tijdgeest een tamelijk povere figuur. Maar hef de eeuw, waarin we staan en leven, uit haar afzondering op en laat ze in aller eeuwen loop er ééne worden, en met een schitterende ervaring, met een zeldzame geestesmacht van geloof en wetenschap, als met de keur van Gods genade en trouwe overgoten, treedt diezelfde eerst zoo gemin-

11) De menschwording Gods het levensbeginsel der kerk, 12.

12) T.a.p., 10.

13) Confidentie, 59—60.

14) T.a.p., 61.

15) T.a.p., 63.

16) T.a.p., 66.

5) T.a.p., 43.

6) T.a.p., 47.

7) T.a.p., 48—49.

8) T.a.p., 52—53.

9) De Vleeschwording des Woords, 72.

10) Confidentie, 56—57.

1) Conservatisme en orthodoxie, 5.

2) De zegen des Heeren over onze kerken, 23—24.

3) Confidentie, 35.

4) T.a.p., 39.

achte G.
licht”.¹⁷⁾

Al ver-
verstet
is het be-
erkend”;
eindelijk
op ons

b. De
waarlijk
de toekom-
„Ik aanvi-
maar als
het Chris-
in zijn
beteekeni-
zijner kr-
eierzucht
logica ze-
Het mog-
maar dit
heeft, da-

„Van z-
Kerk zie-
geesten v-
tenzij ze-
maken.
haar pro-
Trouwem-
tisch n-
van zijn
democrat-
overtuigi-
volle geh-
denkbeeld-
langer s-

c. De
geestelijk
nisatie t-
als Rom-
euvcl nie-
en het o-
der Gen-
valsche
uitgeoeft
heid noo-
ge dat
Over we-
werkzaam-
durft be-
deel kon-
komt op
enkel ja-
de Kerk
overgela-
den toeg-
slachten
op den
waarde-
dwingen,
moet va-
door en
heeft va-
gemaakt.
lijk het
eerst do-
onhistori-
Volksker-
weerspro-
tus en
Openbar-
Schrift

„L'É-
van Mo-
van een
in Fran-
voor di-
dan aan-
lises”
„L'ég-
d. De
uit eigen
cijfering-
broeders

e. De
Om dez-
belijdeni-
een ridd-
pel, een-
of niet
wensch-
leerd...
schreef
is het w-
dat is b-
heiligen
vatte ni-
betuigen
niet, on-
ze voor
Er is in
de zaak
dat bele-
alleen h-
God de

„L'É-
van Mo-
van een
in Fran-
voor di-
dan aan-
lises”
„L'ég-
d. De
uit eigen
cijfering-
broeders

e. De
Om dez-
belijdeni-
een ridd-
pel, een-
of niet
wensch-
leerd...
schreef
is het w-
dat is b-
heiligen
vatte ni-
betuigen
niet, on-
ze voor
Er is in
de zaak
dat bele-
alleen h-
God de

e. De
Om dez-
belijdeni-
een ridd-
pel, een-
of niet
wensch-
leerd...
schreef
is het w-
dat is b-
heiligen
vatte ni-
betuigen
niet, on-
ze voor
Er is in
de zaak
dat bele-
alleen h-
God de

e. De
Om dez-
belijdeni-
een ridd-
pel, een-
of niet
wensch-
leerd...
schreef
is het w-
dat is b-
heiligen
vatte ni-
betuigen
niet, on-
ze voor
Er is in
de zaak
dat bele-
alleen h-
God de

e. De
Om dez-
belijdeni-
een ridd-
pel, een-
of niet
wensch-
leerd...
schreef
is het w-
dat is b-
heiligen
vatte ni-
betuigen
niet, on-
ze voor
Er is in
de zaak
dat bele-
alleen h-
God de

e. De
Om dez-
belijdeni-
een ridd-
pel, een-
of niet
wensch-
leerd...
schreef
is het w-
dat is b-
heiligen
vatte ni-
betuigen
niet, on-
ze voor
Er is in
de zaak
dat bele-
alleen h-
God de

e. De
Om dez-
belijdeni-
een ridd-
pel, een-
of niet
wensch-
leerd...
schreef
is het w-
dat is b-
heiligen
vatte ni-
betuigen
niet, on-
ze voor
Er is in
de zaak
dat bele-
alleen h-
God de

e. De
Om dez-
belijdeni-
een ridd-
pel, een-
of niet
wensch-
leerd...
schreef
is het w-
dat is b-
heiligen
vatte ni-
betuigen
niet, on-
ze voor
Er is in
de zaak
dat bele-
alleen h-
God de

e. De
Om dez-
belijdeni-
een ridd-
pel, een-
of niet
wensch-
leerd...
schreef
is het w-
dat is b-
heiligen
vatte ni-
betuigen
niet, on-
ze voor
Er is in
de zaak
dat bele-
alleen h-
God de